

TELEGRAFUL ROMAN.

Apare Marția, Joia și Sâmbata.

ABONAMENTUL

Pentru Sibiu pe an 7 fl., 6 luni 3 fl. 50 cr., 3 luni 1 fl. 75 cr.
Pentru monarhie pe an 8 fl., 6 luni 4 fl., 3 luni 2 fl.
Pentru străinătate pe an 12 fl., 6 luni 6 fl., 3 luni 3 fl.

Pentru abonamente și inserțiuni a se adresa la
Administrațiunea tipografiei arhidiecezane Sibiu, strada Măcelarilor 47
Correspondențele sînt a se adresa la:
Redacțiunea „Telegraful Român”, strada Măcelarilor Nr. 43.
Epistole nefrancate se refuză. — Articuli nepublicați nu se înapolază.

INSERȚIUNILE

Pentru odată 7 cr., — de două ori 12 cr., — de trei ori 15 cr. rëndul cu litere garmond — și timbru de 30 cr. pentru fie-care publicare.

Pângărirea dreptății și a culturii în Ungaria.

Ceterum censeo: Gimnasiul din Caransebeș.

Sînt aproape doi ani de zile, de când 72 comune — 100,000 locuitori — din fostul regiment confiniariu romano-banatic Nr. 13 prin reprezentanții lor legali, cu stricta observare a prescrierilor §§-lor 57—61 din art. de lege XVIII din 1871, au decis ca din interesele fondurilor grăniceresci — aproape 300,000 fl. — să dea 5% pentru înființarea și susținerea unui gimnasiu complet în Caransebeș.

E un an și jumătate, de când municipiul comitatens în congregațiunea ținută în 16 Ianuarie 1882 a pertractat această cauză și din considerațiune:

1. că în înțelesul §-ului 6 al rescriptului maiestatic din 9 Iunie 1872, înarticolat în legea țării prin art. de lege XXVII din 1873 fondul grăniceresc de cultură, precum și fondul general grăniceresc de avere, se administrează de comune, care sînt îndreptățite în propriul cer de activitate a dispune cu interesele acestor fonduri spre scopuri de creștere, umanitare și economice-naționale;

2. că comunele, în înțelesul legii memorate, au avut deplin drept a dispune de interese spre înființarea unui gimnasiu complet în Caransebeș;

3. că comitatul, ca for de controlă față cu comunele numai deciziuni contrare legii le poate desaproba și nimici:

a luat decisiunile comunelor spre știință.

E aproape un an și jumătate de când deputațiunea grănicerilor constatatoare din Domnii: Generalul Traian Doda, Filaret Musta, Ioan Bartolomeiu, Iosif Séracin, George Baias, și Constantin Neagul s'a dus la Budapesta și a rugat atât pe ministrul president Tisza, cât și pe ministrul instrucțiunii publice Trefort, că, de oare ce grănicerii au mijloacele recerute, ba chiar și un edificiu corespunzător zidit spre acest scop, să și dea învoirea la această întreprindere salutară și neapărat de lipsă pentru populațiunea fostului regiment romano banatic Nr. 13.

Toate în zadar! Guvernul maghiar n'a aflat de bine, să ne dea până astăzi nici măcar un răspuns. Bărbați cu înflință prin cercurile mai înalte au întreprins pentru justa noastră cauză.

În zadar!

După cum sîntem informați ministrul instrucțiunii se opune din toate puterile.

Cauza? — Românismul!

În Banatul Timișan, un ținut de 500 □ mile cu 1.200,000 de locuitori, partea cea mai mare Ro-

mâni n'avem o singură școală medie, în care copilașii unui milion de locuitori să audă un cuvânt propunându-se în limba lor.

Încă sub guvernul militar s'a deschis în anul scol. 1871/2 în Caransebeș prima clasă reală gimnasia, în care limba latină, istoria și geografia se propuneau în limba română.

După provincializarea graniței cu rezoluțiunea maiestatică din 18 Maiu 1873 s'a hotărît înființarea unui gimnasiu superior de stat în Caransebeș avisându-se ministrul de culte și instrucțiune publică a aduce în îndeplinire această hotărîre prea înaltă.

Dieta țării însă n'a votat spesele recente și așa a împedecat deschiderea acestui gimnasiu de stat, recunoscut de necesar de însuși Majestatea Sa.

Gimnasiul real deschis sub regimul militar în anul 1871 s'a continuat până la clasa a IV-a, guvernul maghiar l'a străformat în școale civile propunându-se limba latină numai ca obiect facultativ obligator; eară limba română obligătoare numai pentru români, deși partea cea mai mare, ba în unele clase aproape toți scolarii sînt Români.

De 5 ani de zile catedra pentru limba română e vacantă. De un an de zile limba română nu se mai propune nici într-o clasă. Și dacă s'a mai propus limba română 4 ani dela devenirea vacantă a acestei catedre, aceasta e de a se mulțămii numai zelului și râvnei profesorului de limba latină, care de bună voie și fără nici o remunerațiune a propus câte 10 oare pe săptămână.

De doi ani de zile profesorului de limba latină i s'a interzis prin ordinațiune ministerială întrebuițarea de alte manuale afară de cele scrise în limba maghiară. Va se țică: scolarii să învețe o limbă streină în altă limbă streină.

Ce e încă mai mult! Guvernul deschide înainte de aceasta cu 7 ani o școală de fete cu 6 clase. În școala aceasta situată în mijlocul unei populațiuni aproape române în contra prescrierilor legii, limba română nu se propune de fel, așa că copilițele noastre nu mai pot învăța nici religiunea, pentru că nu știu ceti românească.

Ce diceți la toate acestea Dlor deputați români: Gall, Szerb, Antonescu etc?

Oare n'ar fi cu cale să ne aflăm și noi Bănățenii un „câmp al libertății” și acolo să strigăm în gura mare

„Împărate fă dreptate”

Cu ce inimă să mai meargă la bătae bravii noștri grăniceri spre apărarea tronului și a patriei, când ved, că chiar atunci, când a pus lumea în uimire prin eroismul lor depe coastele Bosniei și Erțegovinei, publicat în toată lumea, când ved, țică, că nu li se împlinesce cea mai justă și ferbinte cerere —

cererea de a li se da voie ca pe banii lor să și facă o școală.

Oare sîntem răsvrătitori? Oare nu sîntem destul de loiali?

Caransebeș 31 Mai 1883.

Revista politică.

Sibiu, la 23 Maiu

În monarhia austro-ungurească campania electorală din Cislaitania este, care atrage mai mult atențiunea publică. În Bohemia este lupta între germani și între cechi, în Galiția între poloni și ruteni. Sînt remarcabile luptele aceste, pentru că germanii cari apar asupra de Cechi au la spatel lor o putere mare germână, ear rutenii asupra de poloni au la spate o Rusie mare.

Camerile române s'au constituit și senatul a și votat un răspuns la mesagiul. Răspunsul este o parafrază la mesagiul, are însă importanța, că arată pe senat că este de aceleași păreri cu tronul și cu guvernul în cestiunea Dunărei.

Calătoria lui Moltke, a mareșalului prusian, prin Italia, a rescolit multă pulbere diaristică. O parte considerabilă de diare însemnate se ocupă cu acea călătorie. Adevărul, dacă mareșalul se preumblă pentru a și întări sănătatea sau pentru a studia pozițiunile strategice, va rămâne încă mult timp ascuns și învăț în norul pulberii. Fapta însă nu se poate ascunde, că o parte din francezi sînt foarte îngrijați și după cum am mai amintit se tem de o invasiune cu mult mai bogată de urmări ca cea dela 1870—1871.

Manifestul Țarului rusesc cu ocaziunea încoronării a cauzat resimțeminte. În Petersburg s'au sîstat festivitățile de încoronare sub cuvânt că este bolnav împăratul Germaniei. Prețecul acest ridicul n'a aflat creșmânt la nimenea.

Alecsandru, principele Bulgariei, va visita pre regele Carol la București.

FOIȚA.

Cristian Waldo

sau

CĂILE NOROCULUI.

Roman de George Sand.

(Tradus de E. B.)

(Urmare).

Vorbind așa Cristiano sări ușurel pe treptele de lemn, se plecă deși ascunse trupul în dosul rampei, își ridică mîna peste rampa aceasta și puse marioneta în mișcare cu o abilitate și o grație nespūsă.

— Dta veți, țică el tot vesel și cu o convicție reală, iată ilusia produsă fără teatru și fără decorații!

Veți cum primesce figura aceasta, nu prea fin lucrată, și zugrăvită în culori întunecate, din ce în ce în mișcările sale aparența vieții. Dacă țicăși arăta o marionetă frumoasă, nemțească, poleită, zugrăvită, acoperită cu hîrtie aurită și mișcându-se cu resoare, îndată ai vedea că este o păpușă, un vrăgiu mecanic, pre când mlădiosul burattino, ascultător la toate mișcările degetelor mele, merge, vine, salută, întoarce capul, încrucișează brațele, le ridică cătră cer, le mișcă în toate părțile, dă palme, bate părilete, cu bucurie sau cu desperare... Și Dta creți a vedea zugrăvindui-se toate emoțiile sale în față, nu-i așa? De unde vine minunea aceasta,

că un cap, schițat prin câte-va trăsături, din apropiere așa de urit, primesce, de odată, la jocul luminei, o expresie de realitate ce te face să uiți dimensiunile reale? Da, eu susțin, că, vedînd pe burattino în mîna unui artist adevărat, într'un teatru, a cărui decorații sînt bine potrivite, a cărui dimensiuni plane, și cadre sînt în proporție cu persoanele, îți uiți cu totul, că însuși nu ești în proporție cu mica scenă și cu miclele ființe, îți uiți chiar că vocea, care-i face să vorbească, nu este a lor. Contopirea aceasta imposibilă în aparență a unui cap, ca pumnul meu și a unui glas așa de puternic, ca al meu se îndeplinesce prin un fel de beție misterioasă, în care te voiu face să intri în cetișor și Dta. Și întreaga minune vine... Știi Dta, de unde vine minunea aceasta? Ea vine de acolo, că burattino nu este un automat, el ascultă de caprițele mele, de inspirația mea, de entuziasmul meu, toate mișcările sale sînt consecința ideilor mele și a vorbitar ce le atribui, în sfârșit ea vine de acolo că burattino este eu, adevărat o ființă și nici de cum o păpușă.

După cuvintele aceste infocate, Cristiano cobori treptele, puse marioneta pe masă, se desbracă de surtuc, cerînd dlui Goeffe pardon, că-i este prea cald și se aședă iarăși de a îndărătul pe scaun, spre ași continua istoria.

În decursul acestei intreruperi bizare dl Goeffe era într'o atitudine numai puțin comică.

— Stăi! țică el luând pe burattino a mână; tot ce mi-ai spus acuma este adevărat și foarte cu minte. Acum, esplică-mi plăcerea extraordinară ce am avut-o la reprezentațiile lui Cristian Waldo, însă, ce Dta nu-mi spui și ce ved lămurit este, că mica aceasta persoană bună ce o țin a mână... și care bucuros o ași face să se misce și să vorbească... Ei bine, miclele prietin, țică el înfundându-și degetele în capul și în mănecile lui burattino, uită-te nițel la mine... da, da, tu ești foarte gentil, și te privesc cu plăcere din apropiere.

Ei, acuma te recunosc; tu ești Stentarello cel jovial, cel batjocoritor, grațiosul Stentarello, care m'a făcut, sînt două săptămîni, să rid atăta în Stockholm. Și Dta, fetu-meu, adause dl Goeffe adresându-se cătră oaspele său, deși nu țicăm vedut fața nici când, încă te recunosc după glas, după spirit, după veselie și chiar după sensibilitate; Dta esci Cristian Waldo, faimosul operante recitante a burattinilor neapolitani.

— Am onoarea a-ți servi, răspunde Cristiano Waldo închinându-se doctorului cu grație, și dacă dorești a afla cum de Cristiano del Lago, Cristiano Goffredi și Cristian Waldo sînt una și aceeași persoană, ascultă restul aventurilor mele.

— Ascult și sînt foarte curios: dară ași voi să știu, de unde vine numele acesta nou, Cristiano Waldo.

(Va urma.)

Desbaterea asupra proiectului de lege pentru scoalele secundare în casa magnaților.

(Urmare.)

Baronul Emil Pongracz: (Continuând) Înțelepții profesori germani nu se încumet a scrie despre evenimentele vechi neînsemnate din insulele mai îndepărtate ale lumii, până nu studiază din fundament opurile, ce au apărut în cestiunea aceasta, și până n'au cumpănit totul. În cestiunea de față își permit a judeca și ași exprima sentința asupra unei țări, pe care nu o cunosc, și asupra referințelor și instituțiilor, despre cari n'au date positive. Ei judecă în cazul de față asupra unor proiecte de reformă, fără a fi în stare a judeca scopul acelor, un scop, pe care îl cunosc numai din mistificările neconsciențioase ale scumpilor nostri cumetri sasi. (Așa e!) Temeinicia aceasta se și-o țină pentru ei noi nu voim să fim părtașii ei. (Ilaritate viuă).

Președintele: În sensul punctului 52 al regulamentului casei sunt așa liber a ruga pre domnul baron să rămână la object.

Baronul Emil Pongracz: Trei puncte din proiect au escitat cu deosebire mânia inamicilor nostri. (Să audim).

Punctul întâiu e acela, care prescrie, că în scoalele medii cu limba de propunere nemaghiară, să se propună în clasa a 7 a și a 8-a limba și literatura maghiară în limba maghiară, și că din obiectele acestea să se depună și esamenul de maturitate în limba maghiară. Limba de propunere poate fi prin urmare cea germană, sau cea română sau și cea sârbească în întreaga scoală secundară, chiar și în clasa cea mai superioară — un privilegiu, precum nu se mai află în lume — (așa e!) se cere numai ca limba oficială și literatura statului să se propună în limba statului. Mare pericol amenință, ce e drept, pe agitatorii săsesci! Tinerii mei i se dă ocaziune a pute ceti în limba maghiară opurile prea prețioase ale lui Aranyi, Petőfi, Vörösmarty, opuri, cari fac onoare ori-cărei națiuni din lume — (așa e!) Ea învață a scrie ungurește, ceea ce ași nimenea nu o scie, ea va deveni aptă, a pute conlucra pe terenul literaturii. Ea va iubi poate patria maghiară, care o a nutrit până acum în mod loial și consciențios fără a primi vre-o resplată cuvințioasă.

Punctul al doilea e acela, care dă statului dreptul: de a esmite la esamenul de maturitate ale institutelor confesionale reprezentanți guvernali. Punctul acesta conține multe lucruri comice! Are statul spre scopul acesta lipsă de drepturi speciale? Și oare nu se înțelege aceasta de sine și nu e aceasta așa de natural, precum e respirațiunea și precum e ajutorul propriu?

Statul a recunoscut până acum de valide testimoniile scoalelor medii și n'a fost în drept a întreba, ce și cum se învață în acelea. (Adevărat!) Germania ar erupe într'un ris omeric, dacă un politic de acolo s'ar încumeta a afirma, că statul n'are drept a trimite comisari la esamenul de maturitate ale institutelor publice! Cei dela „Schulverein“ cred ce e drept, că maghiarului nu-i compete aceea ce-i compete germanului. Renunțăm și la o astfel de logică temeinică! (Ilaritate.)

Punctul al treilea e acela, care cere, că profesorii scoalelor secundare au a depune esamen, și anumit, în decurs de 10 ani, în limba maghiară. Au să facă esamen? — se întreabă europeanul civilizat, mirându-se — „până acum n'au fost în us esamenul? (Ilaritate.) N'au fost în adevăr! Acestea s'au considerat până acum de luc. Cumcă n'au esistat esamenul, ne-o dovedește faptul, că jumătate din profesorii aplicați în țeară n'au diplome. Dacă i-a plesnit prin minte candidatului de teologie, să părăsească cariera teologică și să meargă să propună fizica: nu l'a putut sili nimenea, să nu o facă. (Ilaritate.) Spre scopul acesta nu s'a cerut diplomă, ci simplu numai curagiu. (Ilaritate.) Profesorul de acum să aibă calificațiune? Acesta e păcat strigător la ceriu! Să fie îndatorat a scie limba legală a țării? Aceasta revoaltă sângele — aceasta e motiv de ajuns, spre a purta război cu Ungaria. (Ilaritate.)

Batjooora e justificată la acest loc, căci aici se poate dice cu drept cuvânt; „*dificile est satyram non scribere.*“ Esamenul în limba maghiară a scos din fire pe marea națiune săsească, încât s'a vădut îndemnată a chema într'ajutor foaia „Augsburger Allgemeine Zeitung“, pe palavragia, care caută ași domoli durerea sufletului său sentimental prin următoarea exclamațiune plină de balsam; „De pe insulele germane dela poalele carpaților se aud bocituri de moarte în patria germană! — Se ridică valurile, acuși ne vom pomeni, că au îngropat în noroiul lor înfloritoarele câmpuri. (Ilaritate.)

„Uriașului german i se frânge inima la auzul acestor bocituri. Germanii sunt un popor târziu și

și dedați a stima la streini și umbra de drept. Areeori pretind a li se stima dreptul propriu. Poporul germân e însă și perseverant. *Furia tedesca* încă nu s'a stins cu desăvârșire din sângele lui. Vai de profanatorul, care va stârni în germân simțământul de răsbunare. Acela nu va scăpa nepedepsit. Germanul acela, care se mai încumete, a apăra pe maghiar, nu mai înțelege vocea poporului său!“

Aceasta e un adevărat „*circumdede runt me*“, (Ilaritate,) pagubă numai, că în loc să plângi, îți vine a ride. (Așa e!) Ași pute cita multe diceri de acestea alese și de preț neperitoriu, de oare ce în urma diligenței demne de recunoștință și necurmăte și a culturii temeinică a amicilor nostri sasi s'a desvoltat în direcțiunea aceasta nobilă o literatură întreagă. Cred însă, că cele duse vor fi de ajuns spre edificarea generațiunilor viitoare. (Ilaritate) Aceea ce afirmă domniul sasi despre proiectul de față, este în contradicere directă cu adevărul. (Așa e!)

Proiectul de lege nu cere dela confesiuni și naționalități nici mai mult, nici mai puțin, decât aceea ceea ce e în interesul statului, îndatorat a cere.

El nu cere altceva, decât că scoalele secundare să fie astfel organizate, încât fiecare să poată învăța limba maghiară și că profesorii să fie astfel pregătiți, încât să poată propune în direcțiunea indicată, (Așa e!) Zace în natura sasului de a mistifica adevărul, de a plănui vicisuguri și de a denuncia — nu e vina noastră. Nu noi i-am crescut; aceasta constituie marea virtuților lor proprii.

Cultura mării națiuni săsesci poate înflori și de aici înainte; sasi pot împărtași instrucțiunea și mai departe în limba germană, pot sta în legătură cu Germania și se poate susține buna înțelegere între elementul maghiar și german. La aceasta nu se împotrivesc nimenea. Fie convinși învățații germani, că în toată țeara nu e om treaz la minte, care ar voi să rumpă legătura, ce incopie națiunea și cultura noastră de un secol încoace de desvoltarea culturii germane. (Așa e!)

Fie care om cult din țeară scie nemțește. Copiii noștri primesc încă în frageda etate educațiunea dela femei germane din nord, spre ași pute însuși limba germană și a pute sorbi apoi cu timpul din bogatul isvor al culturii germane. Tinerii noștri studiază la universități germane, spre ași primi acolo direcțiunea dela marii maeștri, dela marii învățați, pe cari și ași îi stimăm cu toate, că mulți dintre ei s'au arătat a fi politici naivi și prostuți. (Ilaritate.)

Nu voiu să capacitez pe învățații germani în privința îndreptățirii acestui proiect. Departe dela mine o astfel de încercare.

Ori ce ar cuprinde proiectul: germanul n'are cuvânt a se amesteca. (Așa e!) Aceasta e o atacere internă a Ungariei, Ungaria singură are a vorbi. (Aprobare.)

Comunitatea de interese incopie monarchia noastră de Germania. Legătura aceasta nu se poate altera, nici prin agitațiunile „Schulvereinului“ și nici prin denunțațiunile sasilor. Suntem aliații Germaniei, nu însă provinciei acesteia. (Așa e!) Articollii agitatori din foile germane îi respingem ca pe un amestec neîndreptățit în afacerile noastre interne. (Aprobare.)

Domnilor sasi, cari și-au cam uitat de datorințele patriotice și cari în ura lor față cu nizuințele juste și pre deplin îndreptățite ale statului maghiar s'au dat așa departe, încât au ațifăt prin răspândirea de sciri false pe Germania nu numai contra patriei, ci chiar contra monarchiei noastre, domnilor acestora le am pute ține o prelegere despre datorințele constituționale și patriotice, cari nu permit căutarea ajutorului afară de patrie. Chiar în numele intereselor culturale accentuate de atâtea ori de sasi am avé cuvânt să pretindem primirea acestui proiect. Interesele culturale sunt mai înalte decât interesele confesionale și naționale. Proiectul de altcum nu știrbesce interesele sasilor. Cultivarea limbei lor nu suferă prin proiect, având numai a învăța pe lângă ea și limba maghiară, precum învață limbele moarte: latină și elină. Prin limba maghiară prosperează ei înșiși pe terenul administrativ, politic și economic. De altcum putem asigura pe sasi, că factorii statului maghiar au trecut cu proiectul acesta și așa toate marginile ecuității. Toate acestea le am pute spune sasilor. Față cu astfel de oameni trebuie însă să renunțe a ne provoca cu succes la patriotism, cultură, ecuitate și constituționalism.

De altcum va eși și în Germania la lumină „*mala fides*“ a jocului lor, și atunci vom învinge.

Scopul sasilor nu poate fi susținerea culturii germane, căci aceasta nu e amenințată; scopul lor nu e susținerea elementului german, căci acesta se alipesce — cu excepțiunea mânei de oameni a sasilor, — de națiunea maghiară și e mândru a se numi

maghiar. Acestea sunt numai pretecste. Scopul lor nu e cultura, ci politica, care urmărește alterarea pactului germano-austro-ungar. (Adevărat!)

Sunt amicul libertății în vorbire. Dau voie fiecărui a critica procedura guvernului, direcțiunea politicii acestuia, atât în parlament, cât și în presă, facă-o chiar și în terminii cei mai aspri. De cătră un cetățean însă, care se bucură, vădend, cum se calcă în tină onoarea națiunii noastre, cum ne numesc barbari, cum ne amenință cu arme streine, de cătră un om, care își calcă în picioare datorințele cele mai sante față cu statul, (Aplause vii.) — de cătră astfel de oameni fie-care patriot binesimțitor se va întoarce cu despreț. (Așa e!)

Am fost în drept a aștepta dela sasi, să respingă terminii calumniatori ai „Schulvereinului“ și ai foilor germane. Am așteptat să ese din șirul lor patrioții binesimțitori și de omenie (dacă se află vre-unul între ei) să protesteze contra agitațiunilor condamnabile și să dovedească, că nu sunt denunțianți. Nimenea nu s'a arătat. Sie-și și o mulțimească, dacă națiunea îi invinuesce pe toți, (Așa e!) și dacă se crede, că toți sunt de o pănură.

Ungaria trebuie să arete, că ea e stăpână în casă. Activitatea Schulvereinului, ca a unei societăți, ce urmărește tendențe politice (așa e!), trebuie nimicită. Scoalele sasilor trebuie sever supravegiate, ca la timpul său să ese din ele o generațiune mai bună, mai patriotică precum e cea de față, care e destul de neconsciențioasă, jucând în afară față cu patria sa pe trădătorii, conspirând și amenințând cu arme străine.

Sperăm, că cu intrarea în vigoare a acestei legi va înceta lucrarea de sobol subterană a acestei agitațiuni nepatriotice.

Guvernul e dator a apăsa cu mână de fer agitațiunile naționalităților și a le nimici fără milă, ori unde s'ar manifesta, (aplause) fie în țeara sasilor sau în bisericile românilor, fie ori unde. Arete-și guvernul puterea. Vădă și simtă agitatorii, că țeara aceasta aparține maghiarilor, și că aici alt stăpân n'are loc. (Aplause vii.)

Primesc proiectul. (Aplause vii; vorbitorului se gratulează din mai multe părți.)

(Va urma)

Operatul intitulat „Cassele de păstrare scolară“, căruia îi dăm loc mai la vale, am fost început al publica în Nrii 4 și 5 a. c. ai foaiei noastre.

Conferințele învățătoresci din anul trecut au fost primit însărcinarea, a se pronunța asupra instituțiunei casselor de păstrare scolară, în special asupra întrebării: n'ar fi bine, să se înființeze astfel de casse pe lângă scoalele noastre confesionale?

Parte mare a învățătorilor nostri nu cunoscseau obiectul acesta și astfel nici nu s'au putut lua un conclud definitiv în conferințele trecute. În unele locuri s'a decis a se face încercare cu introducerea provisorie a casselor de păstrare, în alte locuri earăși s'a relegat obiectul pe sesiunea viitoare, adevă: la conferințele, ce se vor ține anul acesta.

Pentru de a presenta cetitorilor nostri un ce întreg într'un obiect însemnat, precum e înființarea casselor de păstrare scolară de o parte, ear' de altă pentru a da ocaziune să cunoască obiectul acesta și aceia, cari s'au prenumerat la foaia noastră numai în cuartul al II lea al anului curent, lăsăm să urmeze operatul indicat mai sus întregit.

Operatul conține multe învățături frumoase și descopere multe scăderi în viața economică, cari pot duce cu timpul la sapă de lemn. Scăderi de acestea se află și la poporul român, ele trebuiesc delaturate. Dacă e bună medicina recomandată de autorul operatului: asupra acestui lucru judece onoratul public cetitoriu.

Cassele de păstrare scolară.

(Operat cetit în conferința învățătorilor din districtul Zarendului ținută în Brad 11 August 1882 de Ioan German, învățătoriu.)

Onorată conferință! Între obiectele de discutat ale conferinței noastre, ordinate prin circulariu consistorial dtto. 6 Iulie 1882 Nr. 2655 sc. în p. b) ni s'a pus și „Înființarea casselor de păstrare scolară?“

Această cestiune pentru scoalele române de dincoace de Carpați este cu totul nouă; pentru unii dintre noi chiar străină. Și nici nu e mirare. Înființarea casselor de păstrare scolară abia a prins rădăcini și la popoarele mai înaintate în cultură ale Europei. Abia sunt vre o 5 decenii, de când idea casselor de păstrare scolară a început a se realiza. Să nu asteptați dar dela mine, frați învățători, o disertațiune academică, ci să vă mulțamiți cu câteva informațiuni nepretensive, asupra „casselor de păstrare scolară“.

Acum să mergem mai departe, arătând: ce sunt cassele de păstrare școlare? care e scopul și însemnătatea lor? istoricul și rezultatele obținute la popoarele, unde s'au introdus cassele școlare de păstrare, și în fine necesitatea de a înființa casse de păstrare școlare la poporul român, și modul cum s'ar pute înființa? Eată pre scurt, frați colegi, cu ce vă voiu întreține câte-va clipite!

Cassele de păstrare școlare sunt nesce institute, care se formează depunând voluntar fie-care elev de școală crucerii, ce i-a economisat însuși.

Se știe, că pruncii primesc dela părinți sau din alte locuri cruceri pentru satisfacerea unor plăceri copilărești d. e. pentru cumpărarea unor jucării, sau pentru unele lucruri de mâncare. Părinții mai avuți și cu deosebire cei dela cetăți adese-ori, și la diferite ocaziuni, dau pruncilor bani, de cari pot dispune după plac: țeranii însă mai arare ori dau pruncilor cruceri, bună oară când tatăl sau mama a vândut ceva la vre-un târg cu preț ridicat, sau apoi la alte ocaziuni. Banii, ce pot să-i economiseze pruncii de școală din ceea, ce au primit din ori-ce izvor depuși la învățătorul respectiv, și administrați da cătră acesta sub o controlă solidă, sau ulteriormente administrați de casse de păstrare publice, pun basă casselor de păstrare școlare.

Principiele, care servesc de basă la înființarea casselor de păstrare se pot reduce la următoarele:

a) Ori ce deposit din partea școlariului în cassa de păstrare este totdeauna retractabil, adică prunc, la intervenirea părinților sau tutorilor săi și poate recăpeta banii depuși.

b) Suma, ce poate să depună odată un școlariu, nu poate să treacă un anumit maximum bunăoară 40 cruceri; din contră se primesc ori cât de puțin.

c) Administrațiunea cassei de păstrare să-și aibă bine stabilite normativele, încât asupra învățătorului să nu poată căde nici o suspiciune.

Scopul caselor de păstrare școlare; este deprinderea elevilor de mici, în a ști păstra prisosul venitelor pentru viitoriu; sau cu alte cuvinte scopul casselor de păstrare este a deda pre elev, ca să-și poată întocmi viața.

Înființarea casselor de păstrare în școlile române este o cestiune de cea mai mare însemnătate.

Cassele de păstrare școlare, au influență asupra bunăstării individuali, asupra familiei, asupra națiunii, ele sunt tot odată un mijloc principal pentru întărirea moralității.

Renumitul bărbat de stat, Franclin, având în vedere bunăstarea civilor săi a zis: „onorabilitatea și laboarea să-ți fie soții nedespărțiți, ear în locul al doilea zice: spesează mai puțin decât e venitul tău, și vei ajunge cu timp la o stare bună.“

Laboarea și păstrarea sunt bazele existenței unui individ, precum și a unui stat. Numai aceste două au putut ridica omenimea atât materialmente, cât și spiritualmente. Fără laboare și fără păstrare este numai regres. Dacă un individ, o familie, o națiune nu produce atâta cât consumă, ajunge la proletariat. Dacă producțiunea este egală consumului, atunci e stagnațiune. Dacă omenimea din ceea, ce a produs, nu ar fi păstrat nimic, ea s'ar afla în stadiul primitiv de desvoltare. Nu ne putem dară închipui o îmbunătățire a stărei materiale fără de a nu ști păstra: tocmai de aceea trebuie, ca pruncii încă de mici să învețe a păstra.

Și oare pentru ce să păstrăm? pentru ce să dedăm și pe prunci a păstra? La această întrebare ne dă răspuns viața de toate zilele. În viața vin și timpuri de acele, când nu putem produce atâta, cât consumăm. Economilor li se întâmplă adese, că nu produc nici atâta, cât să li se răsplătească lucrul, de cum să aibă venit. Timpurile sunt foarte schimbăcioase, mai multe rele decât bune.

Omul e supus la morburii, une-ori e supus la daune, cari pot să-l aducă la sapă de lemn. Atunci și zice fie-care, ce bine era, să fiu păstrat ceva din trecut? Ce greutate este pentru un om, sau o familie a trăi din eleimosina altora! Cât de dejositoriu e a fi cerșitoriu!

Eată motivul, pentru ce trebuie să dedăm pe prunci a păstra. Cel ce se dedă a păstra și aduce totdeauna aminte de viitoriu, și-și întocmește astfel prezentele, ca viitorul încă să fie asigurat.

Păstrarea, ca și ori care altă virtute, pentru ca să ne-o însușim, trebuie, să o deprindem mai mult timp. În musică devine cineva mai virtuos numai prin studiu, prin deprindere; întocmai se întâmplă și cu păstrarea. Pruncii, dedându-i de mici a păstra, vor fi cu timpul cei mai buni apostoli ai renascerii unui popor.

Un prunc, carele din frageța sa etate, d. e. dela anul al șaptelea începând va păstra câte 10—20

cruceri pe săptămână sau chiar pe lună, când va fi înaintat în etate va dispune de sute de floreni. Numai pe această cale oameni lipsiți de ori ce avere și-au putut face cu timpul stare.

Nu trebuie să uităm, că crucerii păstrați formează baza milionului.

În legătură cu aceasta se naște întrebarea: cine să dede pe prunci a păstra? Răspunsul este ușor. În primul loc familia are sânta datorință a învăța pe prunci la păstrare. Numai puțin însă trebuie să influențeze și școala. Învățătorii trebuie să opereze în școală, de aici lucrul se va străplânta și în familiile, unde poate nu se pune destul pond pe virtutea păstrării, în fine, păstrarea ca virtute, va prinde rădăcini ceea ce se poate ajunge numai prin așa numitele „casse de păstrare școlare.“ Fructele acestei instituțiuni salutare le culege mai întâiu individul respectiv.

Înaintându-se însă bună starea individuală, prin aceea se lucră la înaintarea familiei și în fine la înaintarea bunei stări a națiunii. Cassele de păstrare școlare influențează asupra moralității în general. Elevul abdice în tinerețile sale de unele plăceri momentane, pentru ca la timp de lipsă să-și poată ajuta sieși, familiei sale, sau altor nenorociți. Micii elev nu face ca „Sgârșitul risipitoriu“ a lui Alecsandri, carele își adună galbinii, spre a gusta plăcere privind la ei. El s'a datat a-și înfrâna dorințele și voința de timpuriu, adică a pus o basă sigură formării unui caracter solid. Elevul se pregătesc de mic a ști înfrunța fluctuațiunile vieții. Numai cel ce știe păstra, va posedea avere, și numai cel ce dispune de avere poate fi independent în lucrările sale. Și apoi numai oameni independenți pot combate immoralitatea. Când zicem: om moral, caracter solid, este tocmai atât, ca și când am zice: om ce nu e avisat a trăi dela altul. Micii elevi, prin reunirea capitalelor lor la cassele de păstrare școlare, vor propaga mai departe în popor simțul de reuniune pe toate terenele. Și apoi ați reuniunile fac minuni.

Francesul August de Malarce, unul dintre propagatorii cei mai renumiți ai casselor de păstrare școlare, zice: „aceste sunt mijlocul cel mai bun, spre a îmbunătăți moravurile unei întregi națiuni.“ În statele, unde păstrarea, așa zicând, a trecut în sângele națiuni, acolo toate păturile societății, considerate după esteriorul lor, după aplicările lor în economia de casă, cu un cuvânt după modul lor de viață, sunt mai simple; ear în respect moral acolo societatea e conșcie de datorințele ei și apoi simțul de datorință are urmări asupra împlinirii cu conștientitate a datorințelor față cu familia, față cu națiunea și față cu statul.

Unde însă puterea creatoare a laboarei, a spiritului de păstrare există și lucră numai sporadic, ude preîngrijirea de venitor și adunarea de capital se manifestează numai ca excepțiuni; unde oamenii sunt dedați a trăi de ați pe mâne, unde cu venitele nu se poartă nici o socoteală, unde oteli-erul, profesionistul, lucrătorul de ați câștigă numai atâta, cât trebuie să trăească fără a se îngriji și de viitorul familiei — unde profesorul, impiegatul și toți câți trăesc din crunta sudoare a poporului ripesc banii — la jocul de cărți — sau apoi perșdând nopțile la sunetele muzicii între pocale; unde femeile lipsite de o creștere bună: urmând caprițiilor modei, consumă întreagă averea bărbatului pe pantlice, pe pudre (pulbere) și alte colorituri, pentru a fi adorate de câte un perde vară: unde economul, cu pământ de ajuns, cu vite bune de jug, cumperă bucate pe timpul secerei, fiindcă nu a știut păstra din anul trecut; unde ospitalitatea, serbarea zilelor onomastice, botezul unui prunc, ospetul unui fecior sau fete degeneratează în risipă fără margini, unde într'unirile de beții, și jocul de cărți a început a se lăți; unde toate aceste există: acolo moralitatea decade și cu ea bunăstarea materială a națiunii.

Poporul, la care se vor pute constata cele zise mai sus, e pe calea perirei. Acolo va ajuta numai o cură („radicală“). Departe de a presupune, că poporul român s'ar afla în o atare stare de decadență, deși nu putem nega unele datini rele, ce se răspândeesc și la noi. Una însă se poate afirma, că în general: virtutea păstrării prea puțin se practică la Români.

Cine a studiat cât de cât relațiunile sociale ale poporului nostru, cu deosebire dela 1867 încoace — de când suntem sub guvernul maghiar —, acela va fi trebuit să vină la convingerea, că trebuie să înzeștrăm poporul cu instituțiuni, cari să-i ridice bunăstarea materială.

Gladstone — renumitul bărbat de stat englez — vorbind despre cassele de păstrare școlare zice că: „nu cunoasem o instituțiune mai folositoare pentru popor“.

*) Vezi „Pester Lloyd“ tractatul din „Schul-Sparkassen“ din Iulie 1882.

Deak, înțeleptul maghiarilor — zicea despre cassele de păstrare școlare, că: „sunt cele mai eficace mijloace, pentru înaintarea civilizațiunii.“

Nu mai încape, cred eu, după cele zise, nici o îndoeală despre însemnătatea casselor de păstrare școlare în general. Dar să trecem acum la istoricul casselor de păstrare școlare; Când s'au înființat mai întâiu?

II.

Ca început al casselor de păstrare școlare sunt a se considera așa numitele: „cutii de păstrare“ sau „mute“ cum le zice poporul nostru. Aceste au existat în sinul familiilor încă în anticitate.

Mai târziu „mutele“ s'au introdus de cătră oameni generoși, în institute filantropice, pentru susținerea pruncilor orfani, sau a altor nenorociți.

Destul va fi, să amintesc la acest loc pe pietistul Franke, carele la anul 1595 puse în odaia sa de locuit o „cutiă“ (lăduță). În această cutiă punea după voință bani, cei ce-l cercetau. Din banii depuși se susținu mai târziu „școala de șeraci.“ Cât de departe au dus o pietistul Franke, ne spun mulțimea institutelor formate sub conducerea sa.*

Prin secolul al 18 „cutiile de păstrare“ (cassetini chiosi, cum le zic Italianii) erau în us în New-York în salele de asil. În aceste cutii puneau pruncii șeraci crucerii, ce putea să-i câștige ziua, în schimb pentru crucerii depuși li se dădeau adăpost preste noapte, și în timp de morb.

Lucrul mergea perfecționându-se; cu toate aceste abia în secolul al 19-lea aflăm urmele unei încercări serioase pentru a se înființa „cassele de păstrare școlare.“ Și aici însă, precum și la alte instituțiuni salutare, începutul s'au făcut în Franca, patria idealelor mărețe.

În 4 Maiu 1834 directorul școlii de stat, Dulac, înființă la școala sa în comuna Le Mans (Sarthe) dintăiu „cassă de păstrare școlară.“ Eată ce zice Dulac: „între deosebitele mijloace, pe cari le-am întrebuințat, spre a pute da o educațiune morală pruncilor încredințați nouă, este unul cu deosebire, de care trebuie să ne aducem aminte: depunerea la cassa de păstrare a micilor sume, economisite de școlari. Spre a ușura încasările, am înființat la 4 Maiu în școala noastră o cassă privată, sub privegherea autorității civile. În această „cassă privată,“ depun cruceri de crucer, elevii sumele economisite, până ce aceste se ridică la un franc, atunci banii adunați se depun în cassa de păstrare a departamentului (comitat).

Odată începutul făcut, cassele de păstrare școlare sunt astăzi introduse, în toate statele Europene — și în America.

(Va urma).

Varietăți.

* (Lauda regimentului c. r. Nr. 31.) Într'unul din nrii nostri de mai nainte am spus pe scurt despre întemplantarea aceasta. Acum cetim în „Gaz. Tr.“ următoarele:

Majestatea Sa Împăratul, inspectând la 22 Maiu manevrele trupelor concentrate în tabera dela Bruck lângă Laita, a remas pe deplin mulțămit de buna ținută și de esacta și prompta esecutare a tuturor mișcărilor. Dar, după cum se vede dintr'un ordin de regiment din aceea zi, ce-l publicăm mai la vale în traducere, regimentul de infanteriă „Frideric Wilhelm“, mare-duce de Mecklenburg, Strelitz Nr. 31 a satisfăcut pe Majestatea Sa mai pe sus de toată așteptarea. Să ne bucurăm deci și să fim mândrii, căci acest regiment, ce a staționat până acum de curând în Sibiu, e românesc. Sunt fi ai națiunii române dimpregiurul Sibiiului și din Țeara-Oltului soldații aceia, cari au mulțămit atât de mult pe Monarchul nostru și i-au stors înalta laudă. Eată acel ordin:

„Ordin din partea regimentului de infanteriă Frideric Wilhelm, mare duce de Meklenburg-Strelitz Nr. 31. în tabera dela Bruck lângă Laita la 22 Maiu 1883, sub Nr. 142.

Art. 1. Majestatea Sa c. r. apostolică, prea grațiosul nostru Împărat și suprem beliduce, după inspectarea regimentului făcută astăzi înainte de ameași a binevoit a declara corpului oficerilor, că disciplina regimentului, conducerea companiilor, apoi conducerea detașamentelor la lupta și instruirea lor în detail (Detail-Ausbildung) este foarte bună. În fine M. Sa c. r. apostolică a binevoit a mai exprima la primirea defilării, ce a avut loc la sfârșitul manevrei, de repețite ori prea înalta Sa laudă. Aceste cuvinte ale prea înaltului nostru beliduce, cari onorează și desting regimentul sunt a se publica soldaților, când li se va da ordinul, cu aceea declarare, că comanda regimentului recunoaște neobosita lor sirguintă și că le exprimă pentru acestea mulțămire nu numai în numele serviciu-

*) Vezi „Pädagogische Bibliothek“; Franke pag. 11.

